

Kølbygårds Historie.

Af J. C. Jacobsen, Øsløs.

OMTRENT et Par Mil Nordøst for Thisted i Hunstrup Sogn umiddelbart ved Hunstrup Station på Thisted-Fjerritslevbanen ligger den gamle Herregård Kølbygård. Gården ligger venligt og lunt i en Dalsænkning, der mod Nordvest står i Forbindelse med store, flade Kær- og Engstrækninger, gammel Havhund; her har Limfjord og Vesterhav engang i længst hensvundne Dage rakt hinanden Hånd. Men det er længe siden, dette Håndslag blev afbrudt; så længe siden, at det ligger langt forud for den historiske Tid. Sydvest for Gården hæver sig et betydeligt Højdedrag, der falder meget stejlt af mod Nordvest og Vest, og disse stejle Skrænter har således engang dannet et mægtigt Bolværk mod det urolige Hav.

Fra Højdedraget har man en vid Udsigt til alle Sider. Spredt for Øjet ligger frugtbare bølgeformige Marker og flade Eng- og Mosedrag, Landsbyer med gamle hvidkalkede Kirker og velbyggede Gårde og Huse, og langt ude i Nord ses de nøgne Vesterhavsklitter. Ja, Udsigten er åben. Skove og levende Hegn omkranser ikke Markerne og giver en snæver Horisont; kun mod Øst findes den store Østerild Klitplantage, der danner en naturlig Grænse mellem Thy og Vester Han Herred.

Hvornår Kølbygård er bleven samlet til et Herresæde, vides ikke med Bestemthed; den nævnes første Gang omtr. År 1400, altså på Dronning Margretes Tid, men var da næppe andet end en almindelig Bondegård. Hvis den allerede på nævnte Tidspunkt havde været en Herregård, måtte den nemlig være omtalt som sådan i Præsteindberetningerne fra 1555 og 1571, hvilket er Tilfældet med Egnens andre Herregårde; men Kølbygård findes ikke i disse. Derimod er den kommen med som Herregård 1625, og man må da antage, at den er c. 300 År gammel.

Noget andet er det, at Kølbygård har været i Adelsmænds Eje lige siden Dronning Margretes Dage, og det er muligt, at den endogså har tilhørt Kronen som herreløst Gods. Denne Mulighed bygges på følgende: Da Grev Gert var bleven dræbt af Niels Ebbesen 1340, blev den danske Krone tilbudt Junker Valdemar, der umiddelbart forinden var bleven gift med den sønderjydske Hertug Valdemars Søster Hedvig. Prinsessen bragte Kongen en betydelig Medgift, for hvilken han straks løskøbte Landet Nord for Limfjorden, der blev givet Dronningen som Livgeding. En stor Del af Adelen i Jylland var imidlertid langt fra venligsindet overfor den ny Konge; flere Slægter lå endog i åbenbar Strid med ham. Det måtte da ligge i Valdemars Interesse at skabe en Modvægt mod de oprørske Elementer i Form af en Stormandsstand, der var ham hengiven, og i sine Bestræbelser herfor

har han haft en Støtte i "den sorte Død". I Årene 1349 og 1350 rasede denne forfærdelige Pest, der gjorde så rig en Høst, at store Strækninger blev herreløse, det vil sige, at de blev Kronens Ejendom. Disse store Landstrækninger skænkede Kongen nu til sine tro Mænd for at knytte dem nærmere til sig, og her byggede de deres Gårde.

Den Slægt, der ejede Kølbygård ved År 1400, Vinranke-Munkerne, var, såvidt man kan skønne, Kronen hengiven, og det er da meget muligt, at den har modtaget Jordegods her oppe i Hillerslev Herred, der selvfølgelig var hårdt ramt af Pesten, da det ligger i de Egne, hvor den frygtelige Sygdom begyndte. Her er altså kun Tale om Formodninger; historiske Kilder foreligger ikke.

Christiern Nielsen (Munk) af Slægten Munk med Vinranke nævnes 1405 som Ejer af Kølbygård. Vinranke-Munkerne hørte til den vidt udbredte Munkeslægt, der var delt i 3 Grene; af hvilke Vinranke-Munkerne førte en med Vinranke belagt Sølvbjelke i blå Felt og på Hjælmen to jærnelagte Arme holdende et gulrammet Spejl. Munkerne hørte alle hjemme i Nørrejylland og til Dels i de samme Egne. De Vinranke-Munker uddøde først langt op i det 18de Århundrede.

Christiern Nielsen var Søn af Rigskansleren Niels Jensen Munk (død 1365), der 1351 ejede Låstrup, en nu nedlagt adelig Sædegård i Rinds Herred. Han skal have været en meget rig Mand. Efter Faderens Død arvede Christiern og Broderen Jens Låstrup. Christiern ejede tillige Kølbygård i Slet Herred, og det er muligt, at han det meste af sin Tid boede her, idet han 1410, vistnok samme År som han kom i Besiddelse af sidstnævnte Gård, blev Foged i Slet Herred. 1407 blev han Ridder, hvilket kunde tyde på, at han var en dygtig og anset Mand. Efter Valdemar Atterdags Tid var det nemlig kun de færreste af Aldelsstanden, der opnåede denne Værdighed, de fleste måtte nøjes med at være Væbnere. Den 17de Februar 1417 modtog Kong Erik af Pommern Københavns Slot, og Hr. Christiern Nielsen af Kølbygård var da som kongelig Foged og Ridder med til at besegle Tilståelsen for Modtagelsen.

Efter Chr. Nielsens Død gik Kølbygård over til Sønnen *Niels Christiernsen*, der sikkert er en af de berømteste af denne Slægt. Foruden at eje sine Fædrenegodser modtog han 1460 Bispegården Østrup (Støvring Herred) i Forlening af sin mægtige Svoger, Biskop Jens Iversen (Lange) i Århus. Året i Forvejen var han bleven Ridder, og kort efter blev han Medlem af Rigsrådet. - Et Bevis på, at Niels Christiernsen nød stor Anseelse blandt sine jævnlige, er dette, at han sammen med sin Frænde Jens Madsen Munk og nogle flere blev udnævnt til Voldgiftsmand i Striden mellem Hr. Lage Brok til Estrup og Slægten Rosenkrants.

1468 var Niels Christiensen som Rigsråd med Kong Kristian d. Første i Sverige og deltog i Forhandlingerne i Halmstad med det svenske Rigsråd. Disse Forhandlinger førte imidlertid ikke til noget, og efter den svenske Konge Karl Knudsøns Død 1470 deltog han atter i Rigsrådsforhandlingerne i Kalmar, hvilke også strandede, og nu måtte Sværdet afgøre Striden. 1471 stod Slaget på Brunkebjerg ved Stockholm mellem Kristian d. Første og Sten Sture. Danskerne tabte, og blandt de fangne danske Adelsmænd var Niels Christiensen, der kort efter døde.

Niels Christiensen var gift med Gertrud Iversen Lange, en Søster til Biskop Jens Iversen, Århus. Hendes Forældre var Ivar Thomsen Lange til Krogsgård og Karen Lykke, hendes Morbroder var den berømte Ivar Lykke, der i vor Danmarkshistorie nævnes som Dronning Margretes Hærfører mod Svenskerne, og hendes Søskendebarn var den lige så berygtede som bekendte Foged Jens Eriksen i Dalarne.

Fru Gertrud overlevede sin Mand i mange År; de ligger begge begravede i Viborg Domkirke.

Niels Christiensen og Gertrud Lange havde fire Børn. Den ældste Søn, Christiern Nielsen, døde som Provst i Århus. Den næstældste, Jens Nielsen, blev gift med Johanne Nielsdatter, en Datter af Væbner Niels Pedersen, og fik med hende Herregården Ristrup i Rinds Herred; tillige fik han efter Faderens Død Østrup i Forlening af Morbroderen Biskop Jens. Han nåede kun at blive Væbner og var langt mindre betydelig end Faderen. Den yngste Søn, Niels Nielsen, arvede begge Kølbygårde 1471, og Datteren Johanne Nielsen blev gift med Rigsråd Oluf Mortensen (Gyrstinge) til Hastrup, der var Landsdommer i Nørrejylland.

Niels Nielsen var den sidste af Munkeslægten, der ejede Kølbygård. Det ser ud til, at Slægten på denne Tid har haft adskillige økonomiske Vanskeligheder at kæmpe med, og det har været Viborgbispen Niels Glob, der har måtte punge ud, hvilket denne selvfølgelig kun gjorde mod Pant. - De katolske Bisper foragtede, som bekendt, langt fra jordisk Gods. - 1488 måtte Jens Nielsen til Ristrup således pantsætte Gården Bjerregård i Låstrup til Bisp Niels, og samme År blev Ristrup solgt til Hr. Christen Grøn.

Jens Nielsen må være død kort efter, thi 1490 nævnes hans Hustru som Ejerinde af Ristrup, hvilket altså ikke er helt rigtigt. At hun har siddet i små Kår, kan man slutte deraf, at hun henimod Slutningen af det 15de Århundrede måtte give Hr. Morten Krabbe et Pantebrev på 100 rhinske Gylden.

1491 pantsatte Niels Nielsen ligeledes Gods til Niels Glob, og 1492 solgte han Kølbygård i Slet Herred til Bispen, hvilket absolut har været et Nødsalg. Meget tyder for Resten på, at Viborgbispen har været en streng Panteherre. Historikeren Suhm skriver således om ham: Han

kom som en Ræv, styrede som en Løve og døde som en Hund.

Niels Nielsen ligger begravet i Viborg Domkirke; man ved ikke, hvilket År han døde, men det er sandsynligt, at han levede sine sidste År på Kølbygård i Hillerslev Herred. Han efterlod sig ingen Arvinger.

*Kjeld Krabbe*¹⁾ til Nebel var den første af Krabbeslægten, der ejede Kølbygård. Han stammede ellers fra Vesløgsgård i Vester Han Herred; denne Gård ejedes af hans Bedstefader, Morten Krabbe, der døde 1483, og hans Fader Mikkel Krabbe, der ved sin Død overdrog den til Kjelds Broder Lucas; Søsteren Karen fik Torp i Thy, og en anden Søster Anna fik Brunsgård ved Randers.

Kjeld Krabbe var gift med *Susanne Lykke*, en Datter af Rigsråd og Ridder Joakim Lykke, Ejer af Skovsbo, Buderupholm m. m. og Lensmand først på Silkeborg og senere på Østrup. Om Kjeld har købt Kølbygård, eller den er gået over til Krabbeslægten som et uløst Pant, kan ikke siges, men sidstnævnte Formodning er ret sandsynlig, da Mikkel Krabbe til Vesløgsgård var en velstående Mand, medens den sidste Vinranke-Munk Niels Nielsen som bekendt sad meget hårdt i det og søgte forskellige Udveje for at klare sig.

Det må imidlertid antages, at Kjeld Krabbe det meste af Tiden boede på Nebel i Vester Vandet Sogn, da han ligger begravet i Sognekirken her tillige med sin Hustru og sin Søn Joakim eller Jakob, der døde i en ung Alder. I Kirkens Apsis findes en Marmorligsten med Portrætfigurer af såvel Kjeld som Hustru Susanne og ovennævnte Søn; man vil ellers mene, at Susanne Lykke, der overlevede sin Mand i mange År, ligger begravet i Hunstrup Kirke, men det er næppe Tilfældet, hvilket da også Begravelsen i Vester Vandet Kirke modsiger.

På Ligstenen læses følgende:

Wnder : thene Stien : leger : begrafven : erlic : oc : welbordig :
Mand : Kiell : Krabe : til : Nebbel : som : døde : År : 1 : 5 : 5 : 0 :
thé : 5 : Maii : med : sin : kiere : Hostrw : erlig oc : welbordige :
Frwe : Frv : Svsanne : Løcris : Dather : som : døde : - med : ien : af :
begis : dieres : Børn : Jacop : Krabbe : Gvd : gifve : thenom : med :
alle : Christen : en : erefv1 : Vpstandelze : pa de øderste Dag.

På Kjeld Krabbes Tid blev Reformationen indført i Danmark, og vi ved, at denne Kirkefornyelse førte med sig, at Gejstligheden mistede sin verdslige Magt. Største Delen af Kirkegodset gik over til Kronen, men en Del kom også i Adelens Eje, og vi kender fra flere Kilder, at de verdslige Stormænd gjorde sig ikke ringe Anstrengelse for at få Fingre i Kirkens store Rigdomme. At Hr. Kjeld Krabbe ikke var bedre end sine samtidige i det Stykke, tyder Striden om Nicolaus' Mølle på. I Trap "Danmark" nævnes kortelig: "1546 nævnes Kjeld Krabbe til Nebel, der vilde fratage Vester-Vandet Kirke Nicolaus' Mølle". I al sin Knaphed rulles her et Tidsbillede op for os: Det er Herremanden, der vil berige sig på Kirkens

¹ I Historisk Årbog for 1911 har Lærer Sodborg skrevet en Artikel "Vesløgsgård", hvori Krabbeslægten nærmere omtales, og kun det nødvendigeste skal derfor medtages her.

Bekostning. Men af en gammel Skrivelse fra hin Tid ser vi, at Bønderne gør Modstand, de vil forsvare deres Kirkes Interesser, og Kjeld må møde for Retten sammen med Kirkens Værger. Vi gengiver følgende Citat:

”Niels Tybo citatt Keldt Krab till Nebell for sctj Nilans mølle tiill Wester Wandz kierke lieger, som handt forholder hannom oc hans mett brøder kircke werge ther samme stedt meth voret, att møde på torsdag hnor vej tha ere”.

Hvorledes Striden endte kan ikke oplyses.

Samme År som Kjeld Krabbe døde (1550) fandt en mærkelig Begivenhed Sted i Nærheden af Kølbygård: Imellem Hunstrup Kirke og Hunstrup By, altså hvor nu Stationsbyen ligger, lå Kors Eng, der blev kaldt således, fordi der her har stået et Trækors. Korset stod som Minde om, at her blev den første lutherske Præst i Hunstrup dræbt af sin Avlskarl Søren Bie. Præsten, hvis Navn var Christen Qvist, kom ud i Engen til Karlen, der gik og slog Høj; de kom da op at trættes, og Ordstriden endte med, at Søren Bie dræbte Præsten med sin Høle, hvorefter han sprang op på en af Hestene og i stor Hast skyndte sig bort fra Egnen.

Et Sagn, der endnu lever i Folkemunde der på Egnen, vil vide, at Karlen senere blev pågreben og dømt fra Livet; dog skulde han fuldstændig frigives, hvis han i Løbet af en Time kunde ringe med Hunstrup, Hillerslev og Kåstrup Kirkeklokker. Skønt der er en lang og besværlig Vej mellem Hunstrup og de to andre Kirker, lykkedes det dog Karlen indenfor den nævnte Frist at ringe med de tre Klokker, og han genvandt sin Frihed. Sagnet fortæller endvidere, at en Kampesten, der for få År siden blev nedgravet i Engen, lå på det Sted, hvor Præsten blev myrdet.

Kjeld Krabbe og Susanne Lykke havde fem Børn. Sønnen Jakob, der var opkaldt efter Bedstefaderen på Buderupholm, døde vist før Forældrene. Den anden Søn, Niels Kjeldsen Krabbe, arvede Vesløgsgård efter sin barnløse Farbroder Lucas; han giftede sig 1579 med Ingeborg Juel, Datter af Landsdommer Palle Juel, og da hun døde efter 8 Års Ægteskab, giftede han sig anden Gang med Vibeke Ulfstand, en Datter af Gregers Ulfstand til Sønder Vosborg. De tre Døtre, Maren, Karen og Helvig, levede hele deres Tid ugifte.

Som nævnt døde Kjeld Krabbe 1550; hans Hustru levede i flere År efter og boede til sin Død på Kølbygård sammen med sine Døtre.

Karen og Helvig Krabbe arvede Kølbygård efter Moderens Død. Den tredie Datter, Maren, nævnes 1596 som Ejerinde af Vestergård i Østerild Sogn; et andet Sted nævnes hun ”til Nebel”, og da både hun og Søsteren Karen ligger begravet i Vester Vandet Kirke, er det ikke utroligt, at de begge har opholdt sig deres sidste Tid på sidstnævnte Gård.

Helvig har sikkert været den betydeligste af Kjeld Krabbes Døtre, hun nævnes både 1595 og 1624 som Ejerinde af Kølbygård, medens Karen kun nævnes førstnævnte År i et Testamente. Ligeledes nævnes kun Helvig i følgende Uddrag af Tiendebogen:

”1607 ⁴/₂: Stadfastelsesbrev på Livstid for Jomfru Helvig Krabbe til Kølbygård på Kirkens Part af Korntienden af Hundstrup Sogn, hvoraf der årlig skal svares sædvanlig Afgift til Kirken”.

Det kunde se ud til, som Karen ved dette Tidspunkt var afgået ved Døden.

Helvig Krabbe ligger begravet i den tillukkede Begravelse i Hunstrup Kirke. Her skal tillige ligge en Lange af Kølbygård (d. 1598), men hvem det kan være, kan jeg ikke få opklaret.

På Alterstagerne i Kirken ses de Krabbers og Lykkers Våben samt Årstallet 1597 og Bogstaverne H. K. og M. K. (Helvig Krabbe og Maren Krabbe). - Det er altså en Gave fra de nævnte Jomfruer. Karen er heller ikke her nævnt; muligvis er hun død ved År 1596.

At Kjeld Krabbes Døtre skænkede et Par Lystemager til en Kirke behøver ikke at være et Bevis for, at de var fromme og gavnmilde, - i hine Tider skænkede Adelen ofte Gaver til Kirkerne -, derimod giver efterfølgende Citat af et Udtog af en Artikel, stående i ”Vor Ungdom” for 1917 og skrevet af Hr. cand. mag. Niels Møller: ”Skolemesterglæder og Skolemesterfortrædeligheder i første Halvdel af det 17. Århundrede”, os et mere troværdigt Billede af de nævnte Adelsdamer:

”Hvorfor og hvornår Jens Matsøn fra Thy er kommet til Skole i Lund, er ikke ganske klart. Dog er det åbenbart sket ved Støtte fra den i Thistedegnen florerende dygtige Aldelsslægt Krabberne. Særlig synes Jomfruene Maren Krabbe til Vestergård i Østerild Sogn og Karen og Helvig Krabbe til Kølbygård i Hundstrup Sogn at have taget sig af ham og rimeligvis en Tid have ladet ham oplære på selve Kølbygård. I et Digt, hvori han med Tak og Forbøn mindes sin Øvrighed og sine forskellige Velyndere, siger han:

Min Gud! Jeg ingenlunde glemme kan
to Jomfruer fromme i Nørrejylland,
- (den tredje hun lever hos dig i Glæde;
thi vil jeg spare for hende at bede,) -
Jomfru Helvig Krabbe den ene
og Jomfru Karen, som begge dig tjene. -

Og nu viser Forfatteren sig som en, der kender det daglige Liv på Gården:

Deres daglige Bønner de ej forsømmer;
jeg mener, den øvels dem højt berømmer.
Gudfrygtede Tjener er i deres Gård,
de onde ville de ej sætte til Bord;
Lofsang og Psalmer de selv begynder
deres ganske Hus til Gudsfrygt skynder.

De holder dér Skole, dit Navn til Ære;
deraf kan sige deres Venner kære:
Kjeld Krabbe, den lærde, gudfrygtige Mand,
(som glædes nu i de levendes Land)
fem År hos denne til Skole gik
og god Undervisning før dér fik.

Den Kjeld Krabbe, senere til Bustrup, død som Slotsherre på Hald, var Søn i første Ægteskab af Niels K. til Vesløgård og Tostelund, født Juni 1583, altså nogle få År yngre end J. M. G. - Kjelds to yngre Halvbrødre kom åbenbart også i Huset hos Fastrene på Kølbygård.

Disse Jomfruers Skole jeg talte nu om
Lucas Krabbe did siden kom
og dér oplæres i mange År,
førend han ud af Landet foer.
Jeg kende endnu, det siger jeg viis,
den tredje Broder, yngre end diss',
der sammesteds til Skole gå
det År jeg rejste og drog derfrå.
Gregorius Krabbe så er hans Navn.

Dette giver os en omtrentlig Tidsangivelse. Gregers Krabbe, der er født ^{21/1} 1594, skal have studeret både i Ålborg og Viborg, før han 14 År gammel, 1608, drog til Tyskland og videre ud. Det er da vel Begyndelsesgrundene, han har modtaget hos sine Fastre; men før omkring 5 Års Alderen er han dog vel næppe kommet i Skole hos dem. Det bliver da omkring ved Århundredskiftet, at Jens Matsøn Gettorp har forladt sit kære Jylland og sin Slægt for bestandig, med Tak til Gud for "de Jomfruer fromme";

som holde så mange til Tugt og Ære,
og Skolebørn, ja, flere tilmed,
gør meget til gode - det du vel ved -,
som hjælp og mig, der jeg var ung,
da Guld var ringest udi min Pung."

Disse Mindedigte af den gamle Skolemester, der til sidst blev Præst i Østre Lyngby i Skåne, er et herligt Eftermæle for Kjeld Krabbes Døtre, der har været fromme og rettænkende Kvinder med en hjælpende Hånd overfor Småfolk.

Helvig Krabbe døde ved År 1625, og da hun som nævnt levede ugift, gik Kølbygård over til hendes Broderdatter Anne Nielsdatter Krabbe til Vesløgård, der nogle År tidligere var bleven gift med Gunde Lange til Breining.

Gunde Lange til Kølbygård var Søn af Hans Lange til Breining i dennes Ægteskab med Johanne Pedersdatter Skram til Hersomgård. Han var den næstældste af 10 Søskende og blev født den 12. November 1576 på Breining. Da Gunde var 3 År gammel kom han i Huset hos sin Morfader, den berømte Søhelt Peder Skram, hvor han var i 3 År, derefter var han et Par År hos Mosteren, Jfr. Margrethe Skram, på Skedal, hvorefter han kom hjem. Efter at have besøgt Århus og Ribe Skoler, studerede han i en Årrække i Udlandet, kun afbrudt ved et enkelt Besøg i Hjemmet. Da Kalmarkrigen udbrød deltog han i denne og blev såret. Den 1. September 1616 viedes han i Viborg Domkirke til Anne Nielsdatter Krabbe til Vesløgård, der senere i Medgift bragte ham Kølbygård.

I "Dansk Adels Årbog" nævnes Anne Krabbe "til Kølbygård", hvilket kun kan forstås således, at

hun, der jo havde hjemme på Vesløgård, har boet hos Mosteren Helvig på Kølbygård, der så har indsat hende som sin Arving.

Foruden Breining, som han havde arvet efter Faderen, og Kølbygård ejede Gunde Lange tillige Pederstrup i Ning Herred og for en kort Tid Nebel i Vester Vandet, men han boede vist ikke ret meget af sin Tid på sine egne Gårde, da de offentlige Hverv krævede hans Nærværelse andre Steder. Gunde Lange var nu i en Årrække Indehaver af forskellige Len, således var han fra 1631-1635 forlenet med Ørum Len, og har altså været en anset og betroet Mand, ligesom også forskellige offentlige Hverv var ham overdraget.

Både af sine Forleninger og Tillidshverv havde han adskillige Tusinde Rdl. i Indtægt; men det må dog heller ikke skjules, at Stillingerne lagde stor Beslag på hans Tid og Arbejdskraft, så han ofte måtte forsøomme sine private Sager, hvilket igen kunde medføre økonomisk Tab. Og for Gunde Lange gik det meget tilbage; men herom senere. Han var endvidere Lensmand på Koldinghus fra 1623 til 1631; et vanskeligt og bevæget Tidsrum.

1625 kastede Kristian d. Fjerde sig ind i Trediveårskrigen, og ikke 2 År efter blev hele Nørrejylland oversvømmet af Wallensteins og Tillys Landsknægte, der røvede og plyndrede alle Vegne. At der under sådanne Forhold var meget at tage Vare for en Lensmand, er forståeligt, og det kan ikke undgås, at han selv må lide store økonomiske Tab. Han kan ikke som de andre Herremænd sørge for at hytte sit eget, men må overlade sine Gårdes Tarv til Fogederne, der ofte kun tænker på at skrabe til sig, idet de mener, at der vel næppe kommer nogen Regnskabsdag, og kommer den, kan de så let kaste hele Skylden over på Fjenden, - det er ham, der så har røvet alt.

Og Tiden var ikke gunstigere under den anden svenske Krig (1643-45), da Gunde Lange var Lensmand på Ålborghus. Vi ved fra vor Historie, at Torstenssons Soldater, der var hærdede fra Trediveårskrigens Slagmarker, ikke var blidere end de kejserlige. Atter gik det frygteligt ud over Halvøen.

En Oberst Vogn Vognsen, Stenhede, var en kendt Soldaterhværver på hin Tid; det hedder herom i følgende Beretning:

"Forholdene i Ålborg viser bedst, hvor overraskende og hurtigt Begivenhederne fandt Sted. I Følge Ordre af 24. December 1643 fra Landkommissæren i Viborg afsendtes der d. 27. samme Måned 350 Musketter med alt Tilbehør "iligest" ved Nat og Dag til Kolding fra Rustkammeret i Ålborg, og de synes at være nået Bestemmelsesstedet, hvor man uden Tvivl har tænkt sig, at Vogns hværvede Regiment skulde have Løbeplads. Anderledes gik det derimod med Indtægterne af Ålborghus Len til et Beløb af 3726 Rigsdaler, hvilke Lensmanden Gunde Lange til Breining sendte sin Tjener af Sted med nogle Dage senere for at få dem leveret over til Øerne, hvor der vilde blive Brug for dem. Budet stødte nemlig på de fremrykkende svenske Afdelinger og måtte skyndsomst vende tilbage til Ålborg, hvor man så søgte at få Pengene sendte ad Søvejen. Modvind og stærk Snestorm hindrede Sejladsen, og Lensmanden lod så i Hemmelighed Pengene nedgrave på Slottet. I Begyndelsen af 1644, antagelig mellem 12. og 19. januar, stod en Kamp mellem Bønderne og Svenskerne; førstnævnte led et stort Nederlag, og Dagen efter udspreddes Rygtet, at 10,000 Rdl. af Kongens Penge var nedgravede. Pengene blev opsnuset af

Svenskerne og ført ned til Karl Gustav Wrangels Hovedkvarter, der var i Borgmester Christen von Genckills Hus. Lensmanden og hans Folk blev holdt i Fangenskab på Slottet. 839 Rdl., der var nedgravet et andet Sted, lykkedes det dog at bevare.”

Vi kan forstå, at det i sådanne Tider måtte gå tilbage både for store og små, og for Gunde Lange gik det, som alt antydet, stadig tilbage, hvad enten det så skyldtes Tidernes Ugunst, eller han var så optaget af at passe andres Sager, at hans egne forsømtes; måske begge Årsager gjorde sig gældende. Vi ved således, at nogle af hans Godser var belagt med fjendtlig Indkvartering under Trediveårskrigen. Efter Slaget ved Nørre Tranders den 20. Oktober 1627, hvor en dansk Hærafdeling på 3 a 4000 Mand måtte overgive sig, blev Ålborg nemlig besat, og Fjenden gik over Limfjorden d. 24de for at besætte de nordenfjordske Landsdele. Vendsyssel og Thy blev besat af 3. sachsen-lauenburgske Regimenter under Hertug Frants Albrecht af Lauenburg. Ritmester Taigs Kompagni var indkvarteret på Kølbygård og Ullerupgård med Sognene: Sennels, Hundstrup, Østerild, Hjardemål, Hansted, Viksø, Rær og Fårtoft (164½ Gård) samt tillige Vesløs og Øsløs. De rejste først i Juni 1629.

For at klare sine Udgifter måtte Gunde Lange sælge bort af sine Ejendomme. Allerede 1624 solgte han Pederstrup til Hr. Laurids Ebbesen, og 1626 en i Hersomgård efter Fru Johanne Skram arvet Anpart til sin Søster Fru Karen, der var gift med Claus Belov til Spøttrup, der imidlertid var død 1620, så Karen sad Enke. Denne Anpart takseredes 1625 til 470 Tdr. Hrtk., så her er Tale om betydelige Ejendomme.

1633, altså kort efter Trediveårskrigen Slutning for Danmarks Vedkommende, solgte han Nebel, der en kort Tid havde været i Hænderne på den ødsle Fru Elsebe Skram. Gunde Lange har sikkert aldrig boet på Nebel, men han har haft så stor Part i den, at den er gået over på hans Hænder. - Umiddelbart efter Svenskekrigen har det knebet meget hårdt for ham, thi 1646 solgte han sin Fædrenegård Breining til Broderen Peder Lange til Kærgård, der var gift med Lisbeth Nielsdatter Friis til Hesselager.

Samme År, som Fædrenegården gik tabt, måtte Gunde tillige pantsætte Kølbygård til sin Svoger Gregers Krabbe til Thorstedlund.

Til 1648 boede Gunde Lange som Lensmand på Ålborghus; men de sidste 4 År af sin Levetid boede han på Kølbygård. De sidste År var triste for det gamle adelige Ægtepar. Af deres 14 Børn døde flere som små; og Sygdom og Fattigdom havde slået sig sammen, så den engang så ansete Landsdommer måtte lukke sine Øjne på en pantsat Gård.

Gunde Lange døde på Kølbygård d. 26de Oktober 1652 og blev begravet d. 17de December s. A. i Thisted Kirke. Anne Krabbe overlevede ham i 6 År, hun døde d. 18de Marts 1658.

Kølbygård går nu over til Gunde Langes Sønner: Kjeld, Niels og Lucas. I Trap ”Danmark” nævnes tillige den ældste af Sønnerne Hans som Arving, men det må bero på en Misforståelse, da han døde ugift d. 11te Februar 1648, altså 4 År før Faderen.

Kjeld Lange til Kølbygård var næstældste Søn af Gunde og blev født 1620. Ni År gammel kom han sammen med den ældre Hans i Sorø Skole. 1643 blev han indmeldt på Universitetet i Padua, og Året efter studerede han i Siena. Han må på sine Udenlandsrejser have sat sig ind i Krigskunsten, thi 1652 får han Bestalling som Kaptajn ved Frederik d. Tredies Livgarde og Drabanter, og 1656 udnævntes han til Oberstløjtnant over det nationale Fodfolk i Ålborg Stift. 1657 blev han Oberst og fik Bestalling på at hværve et Regiment med Løbeplass i Vendsyssel og Thy. Regimentet, der talte 1100 Knægte og forholdsvis hurtig blev udrustet, indlemmedes i Rigsmarsk Anders Billes Hær. Han deltog i Belejringen og Erobringen af Bremerwörde, men under de følgende Begivenheder sprængtes Regimentet som de fleste andre af Hærens Afdelinger, og Lange blev fangen. Da Krigen udbrød 1658, fik Lange, der var kommen til København, Befalingen over samtlige Købmandskarle og få Dage efter tillige over Studenterne. Han var meget afholdt af sit Korps, førte det tappert under det store Udfald d. 23de August og foregik selv sit Mandskab med så godt et Eksempel, at han selv trillede Jord under Voldarbejdet. Den 3die September faldt han ved Vestervold i umiddelbar Nærhed af Kongen. Hans Død vakte stor Sorg hos alle, der kendte ham.

Kjeld Lange var forlovet med Birgitte Christensdatter Skeel, Datter af Rigsråd Christen Skeel. Hun ægtede senere Generalløjtnant Niels Rosenkrantz. På Gl. Køgegård findes et smukt Maleri af Kjeld Lange; det viser os Obersten som en smuk og statelig Skikkelse med mandige og bestemte Træk.

Tyge Lange, Gunde Langes tredje Søn, blev uddannet som Hofmand; man mener, at han døde d. 26de September 1649 og ligger begravet i St. Nicolaj Kirke i Flensborg.

Niels Kjeldsen Lange til Kølbygård blev født d. 3die December 1623 på Koldinghus som fjerde Søn af Gunde Lange; han skal omtales senere, da han først overtog sin Fædrenegård efter Broderen Lucas's Død c. 1671.

Lucas Lange til Kølbygård var som antydet den tredieyngste af Børneflokket; altså Nr. 12, og blev født henved 1640. I en meget ung Alder har han overtaget Fædrenegården, men det var så som så med Herligheden, da det hele jo var pantsat til Gregers Krabbe. Denne døde ganske vist 1655 på Akershus som Statholder i Norge, men Enken efter det andet Ægteskab Dorte Då, en Datter af Rigsmarsk Claus Då, var en energisk og dygtig Kvinde, der ikke alene forstod at samle på Gods, men også forstod at bevare det. Det så imidlertid ud til, at hun har ladet Fru Anna Krabbe sidde i Ro på Kølbygård, ligesom hun også

ved Fruens Død 1658 har ladet Lucas overtage såvel Rettighederne som Pligterne.

År 1660 blev Enevælden indført, og samtidig forsvandt Adelens Skattefrihed. Al Ejendom blev nu takseret, sat i Hartkorn og indført i en Matrikelprotokol, og Herregårdene havde kun det Fortrin, at de i Reglen stod forrest i Rækken af Ejendommene. Ifølge denne første Taksation blev Kølbygård skyldsatt for 27½ Tdr. Hrtk. Hovedgårdstakst, 20½ Td. Hrtk. i Tiender og 337 Td. Hrtk. Bøndergods. - I hele Hunstrup Sogn fandtes den Gang 113 Td. 4 Skp. 1½ Alb. Hrtk., fordelt på 39 Ejendomme; heraf ejede Kølbygård de 15 Ejendomme med c. 35 Td. Hrtk., og desuden ejede Niels Lange Ejendomme i Sognet til ialt 8 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. Hrtk.

Et Par År senere blev Ejendommen dog takseret til 38 Td. Hrtk. Herregårdstakst og denne Taksation er underskrevet: "Den 24de August 1662, Lucas Lange". Sidstnævnte Opgørelse står sikkert i Forbindelse med Dorte Dås Pant i Godset; måske Lucas Lange på dette Tidspunkt er bleven fuldmyndig, thi 4 År senere, da Fru Dorte kræver Indførsel for de 4400 Dl., som Gunde Lange i sin Tid lånte af Gregers Krabbe, lyder Ejendommen fremdeles på 38 Td. Hrtk. foruden Tiender og Bøndergods.

Efter således at have givet et Slags Skadesløsbrev på den ovennævnte Sum, der efter Datidens Forhold var meget stor, er det ikke godt at vide, hvor meget Lucas Lange ejede af Kølbygård, det var næppe ret meget; men han fik heller ikke Brug for ret meget, thi 4 a 5 År efter døde han ugift (ca. 1670).

Niels Lange, der førhen er nævnt, vendte nu tilbage fra Udlandet for at overtage Kølbygård. I ung Alder var Niels Lange rejst bort fra Hjemmet for at uddanne sig som Hofmand og blev 20 År gammel 1643 Page hos Grev Anton Günther af Oldenburg, senere blev han Kammerherre hos samme Fyrste og forblev i hans Tjeneste i 27 År. Det har sikkert været med blandet Glæde, at han har overtaget det hårdt pantsatte Fædrenegods; men der var vel ikke andre af Slægten, der kunde. Man har tvivlet om, hvorvidt Niels Lange har haft Papirer på Godset eller kun været Bestyrer for Dorte Dås. En Skrivelse fra Kong Kristian d. Femte til Jochum Christoffer Steensen, der har været kgl. Embedsmand, hæver dog denne Tvivl. Vi gengiver Skrivelsen: "1671 gik Kong Kristian d. Femtes Befaling til Jochum Christoffer Steensen, at efterdi Hunstrup Kirketiende over 60 År havde været i Fæste til Kølbygård, og nu i Niels Lange Gundesens Fraværelse efter hans Broders Død var bortfæstet til Bønderne, da skulde Niels Lange nu samme Tiende i Fæste bekomme, og Bønderne have deres Fæstepenge tilbage".

Som vi erindrere, faldt Gunde Langes næstældste Søn Kjeld under Københavns Belejring 1658. Han havde en hel Del til Gode hos Kronen; men først nu

15 År efter blev dette Tilgodehavende udbetalt Slægten i Form af Jordegods. Vi gengiver efter Kronens Skøder af 1673 følgende:

"Skøde til Niels Lange Gundesen til Kølbygård på hans Broder afdøde Oberst Kjeld Langes Vegne på: I Dueholms Amt, Thyland, i Hjarum Sogn og By 1 (Gård), 2 (Gårdhuse), i Kåstrup 1 (G.), på Mors i Sønder Herred, Frøslev Sogn og By 5 (G.), i Nørred Herred, Øster Jølby Sogn 1 (G.) - imod at afstå tvende Fordringer.

Beregning (Skødebog A 646).

Det Gods Kronen tilskøder ham,
Hrtk. 69 Tdr. 7 Skp. a 50 Rdl. a Td.....3493³/₄ Rdl.
Hans Fordring efter hans afd. Broder
Oberst Kjeld Langes
Afrekning af 6te September 1658.....2572 ½Rdl. 8 Sk.
Hans Fordring efter Afregning af
7de November 1661 for
Broderens Drabanthaumansgade.....819 ½Rdl. 18 Sk.
Tilsammen.....3392 Rdl. 2 Sk.

Forskel 101 ½Rdl. 22 Sk., som forundes ham, da Mors og Thygodset i dette Skøde er anslået til 50 Rdl. pr. Td. Hartkorn.

Det var en betydelig Mængde Gods, Niels Lange ved denne Lejlighed kom i Besiddelse af, men Uheld fulgte ham, hans Ejendomme blev så stærkt hærget af Sandflugt, at han "på Grund af Fattigdom", som der står i Ansøgningen, må bede Regeringen (Kongen) om Eftergivelse af Skatterestancer; hertil kom, at han blev så stærkt hjemsøgt af sin Faders Kreditorer, at han tilsidst var aldeles hjælpeløs.

Men nu greb hans Hustrus rige og mægtige Slægt ind. Niels Lange var 1671 bleven gift med Catrine Wenzelsdatter Rothkirck, Datter af da afdøde Wenzel Rothkirck til Krogsgård, Sneumgård o. fl.; hendes Søskende købte nu Bisgård i Øsløs, der ligger smukt i en Dalsænkning vestfor Øsløs Kirke, og forærede den til Niels Langes umyndige Børn.

Her boede nu den hårdt prøvede Herremand i Fred med sine 4 Småbørn. Hans Hustru døde allerede 1678. Niels Lange døde på Skårup d. 20de Februar 1697 og blev begravet i Øsløs Kirke d. 4de Marts s. A.

Dette Skårup, her er Tale om, må være en Gård, der lå i den nordlige Del af Øsløs Sogn; her ligger nemlig en lille Bondeby ved Navn Skårup, der for en lang Årrække siden opstod ved Udstykning af en større Gård, hvilket gamle Folk endnu ved at fortælle om.

Af Niels Langes 4 Børn døde én som lille og to som ugifte; det yngste Anne Kirstine døde 1750 som Frue på Hessel og ligger begravet i Ålsø Kirke. Hun var, såvidt vides, den sidstlevende af hele Slægten.

År 1675 døde Dorte Dås. Hendes Arvinger har da gjort Krav på at få den store Pantesium, Fruen havde stående i Kølbygård, udbetalt, hvilket Niels Lange, som nævnt, ikke var i Stand til at gøre; han måtte derfor fortrække fra sit Fædrenegods, der nu gik over til Oberst Holger Trolle til Rygård, der var gift med Dorte Dås Datter Ingeborg Gregersdatter Krabbe.

Holger Trolle var en Søn af Ridder og Statholder i Norge Niels Trolle til Trolholm (nu Brahetrolleborg) og Ryegård i andet Ægteskab med Helle Rosenkrantz Holgersdatter til Gaunø. Holger blev 1651 sendt

udenlands for at studere. Efter sin Hjemkomst overtog han Fædrenergården og giftede sig med Ingeborg Krabbe til Kølbygård (f. 1649, død 30. Novbr. 1617). 1671 blev Trolle Ritmester ved et sjællandsk Regiment, og 1675, da den skånske Krig udbrød, udnævntes han til Major. Under Krigen, som han deltog i, forfremmedes han til Oberstløjtnant og Oberst.

Holger Trolle døde 1680 og ligger begravet i Rye kirke (Voldborg Herred) tilligemed en lille Søn Niels Trolle, død 1690. Af Holger Trolles og Ingeborg Krabbes 9 Børn døde de 7 som unge.

Holger Trolle har sikkert aldrig boet til Stadighed på Kølbygård, men derimod på Ryegård, i hvis Sognekirke jo også hans Familiebegravelse findes. Han ejede kun i få År Gården, idet han solgte den 1679 til en Hr. Søren Jensen og dermed kommer Kølbygård - vist nok for første Gang - over på borgerlige Hænder.

Søren Jensen, som jeg forøvrigt ikke ved noget om, ejede Kølbygård i omtrent en halv Snes År, hvorefter han solgte den til Enevold Berregård. Søren Jensen har antagelig været Forvalter eller Ladefoged på Godset for Holger Trolle, før han købte det.

Slægten Berregård var nu i Besiddelse af Kølbygård i over 100 År.²)

Den hed oprindeligt Bjerregård og stammede fra Vendsyssel; men i Midten af det 17de Århundrede var en Mand af Slægten, Niels Pedersen Bjerregård, Præst på Gjøl ved Ålborg. Han døde 1656, og Enken Mette Bhie giftede sig senere med hans Eftermand i Præstekaldet. I deres Ægteskab havde de to Børn, Peder Nielsen Bjerregård, der døde ugift på Gjøl, og Enevold Nielsen Bjerregård. Sidstnævnte blev født 1653.

Slægten var meget velstående, og den yngste Søn kunde derfor holdes til Bogen; han studerede Jura og kom i en forholdsvis ung Alder til Thisted, hvor han senere blev Borgmester og Justitsråd.

I Thisted blev Enevold Bjerregård 1679 gift med den 35-årige Anne Søm, der Året i Forvejen var bleven Enke efter Rådmand Søren Jacobsen Lugge. Anne Søm, der skal have været meget smuk, nedstammede fra en gammel Rådmandsslægt; hun blev opdraget hos Bedsteforældrene, Rådmand Poul Jacobsen og Hustru Ingeborg Christensdatter, men for Resten ved man intet om hendes Barndom og Ungdom. Det er muligt, at hun medbragte en ikke ringe Medgift til sit andet Ægteskab, thi

² Om denne mærkelige Slægt er der meget at fortælle; men da der i "Historisk Årbøger for Thisted Amt 1910 og 11" er givet ret indgående Skildringer af såvel Slægtens Hovedperson Fru Anne Søm som også af andre af Slægtens Medlemmer, skal jeg kun omtale den i Hovedtrækkene her. Meget nyt kan jeg næppe bringe frem, men jeg skal også søge at undgå en kedelig kopiering. - Helt overspringe Slægten Berregård og nøjes med en Henvisning finder jeg er urigtigt, da nævnte Slægt netop hører hjemme på Kølbygård; der var dens Hovedsæde, og her er vel også Stedet, hvortil de fleste af de mange mere eller mindre sagnagtige Skildringer om "Fruen på Kølbygård" knytter sig.

Ægteparret viste sig fra første Færd at være i Besiddelse af ikke ringe Midler; og deres Rigdom voksede År for År, hvilket for en stor Del skyldtes Fru Anne Søes store økonomiske Sans. Det var ved ligefrem Spekulation, Pengene forøgedes: Ægteparret lånte store Summer ud til nær- og fjerntboende Herremænd, der var kommen i vanskelige økonomiske Situationer; men selvfølgelig forlangte de Pant i fast Ejendom, og en Mængde Jordegods gled efterhånden over på deres Hænder.

Enevold Bjerregård
Efter et Maleri, som tidligere fandtes på Kølbygård.

1681 hører vi Tale om deres første Godstransaktion: Ejeren til Ullerupgård C. H. Pors skyldte Bjerregård m. fl. 893 Rdl.; men nævnte År forlangte de Indførsel, og Gården må da være gået over på Kreditorernes Hænder, thi 1713 solgte Bjerregård det halve af Ullerupgård (altså sin Part) 32 Td. og 137 Td. Hrtk. for 6508 Rdl. Det har sikkert ikke været en hel dårlig Forretning.

I Kronens Skøder læses følgende:

24. Novbr. 1688: Åbent Brev, hvorved det bevilges Enevold Nielsen af Thisted, hans Hustru og begge deres Børn, at nyde ikke alene Kølbygård i Thy, men også hvad andre Hovedgårde og Gods, han erhverver, med samme Friheder og Benådninger som Adelen eller Københavns Indbyggere og have Rang med Adelen, som ingen Charger har.

Man må gå ud fra, at *Enevold Berregård* og *Anne Søm* 1688 købte Kølbygård, og de fra nu af agter at tage Bolig på Gården og i det hele ønsker at tage Del i det Liv, der rører sig blandt Godsejerne, siden de har søgt om at få Adelsrettigheder. Ophøjet i Adelsstanden blev Slægten først langt senere, og det kunde se ud til, som om Navnet Berregård først da blev officielt; i ovennævnte Skrivelse nævnes det i hvert Tilfælde ikke. Da Berregård overtog Kølbygård, var han endnu hverken Borgmester eller Justitsråd.

På Mors i Frøslev Sogn ligger Herregården Frøslevgård. Den ejedes mod Slutningen af det 17de Århundrede af Tage Høgh til Vorgård i Vendsyssel. Hr. Tage sad hårdt i det og måtte søge Pengehjælp hos den rige Borgmester i Thisted. Hjælpen fik han; men han fik ikke megen Glæde af den, thi få År efter måtte han forlade Gården, der nu ejedes af Berregård, som for Resten ikke beholdt den ret længe, men 1701 solgte den (24 og 207 Td. Hrtk.) til en Forpagter Hansen til Kokkedal. - Atter er der vel gledet en lille Fortjeneste i Borgmesterens Lomme. - I tre År fra 1698 til 1701 ejede han Gården Todbøl i Kallerup; han købte den af Forstanderen for Sorø Skole Laurids Foss og afhændede den til Anne Lauridsdatter; om han har haft Penge indestående her, vides ikke.

1702 købte han Vesløsgård (27 og 207 Td. Hrtk.) af Oberstløjtnant Zacharias v. Kahlen. Oberstløjtnanten var en meget fattig Mand, og det er sandsynligt, at Berregård har forstrakt ham med Penge så længe, at han har været nødt til at sælge Gården. Det ser ud til, at særlig Fru Anne Søde har sat stor Pris på Vesløsgård, hun har måske endog til Tider boet der, thi den blev senere lagt ind under Stamhuset Kølbygård og forblev derefter i Slægtens Eje til Stamhuset ophævedes 1804.

Endelig overtog Enevold Berregård 1729 Herregården Kappel (Skodborg H.), hvis Ejer Amtsforvalter Jens Voigt var kommen i for stor Gæld til ham. Kappel blev administreret af Landsdommer Tøger Reenberg, og først 1733, to År efter Berregårds Død, lod Anne Søde Gården sælge.

Den 20. August 1726 blev Justitsråd og Borgmester i Thisted Enevold Nielsen Berregård og Hustru Anne Søde ophøjet i Adelsstanden, og samtidig fik de Kølbygård med Tiender og Gods (34, 98 og 368 Td. Hrtk.) oprettet til et Stamhus. - En kgl. Forordning, der få År forinden var bleven udstedt, havde bestemt, at et Gods på over 400 Td. Hrtk. kunde oprettes til et Stamhus. - Berregård var kun Adelsmand i 5 År, han døde 1731, 78 År gammel. Anne Søde overlevede sin Mand i andre 5 År, hun døde på Kølbygård 1736 og blev altså 92 År gammel.

Slægten Berregård ligger begravet i Thisted Kirke i det berregårdske Gravkapel, der blev indrettet 1698. I en nu tillukket Hvælving under Kapellets Gulv står Enevold Berregårds og Anne Sødes Kister, og i Kirken hænger deres Epitafier med gode Portrætter. Til Vedligeholdelsen af Begravelsen blev hensat 200 Rigsdaler og til Thisted Kirke blev hensat 1000 Rigsdaler. Iøvrigt viser Fundatsen, at den rige Frue også har tænkt på de fattige, det hedder således:

Justitsråd Berregård og Anne Søde til Stamhuset Kølbygård, efter confirmeret Testamente af 24de December 1731 og 4de April 1732, givet 1000 Rdl. Courant og 200 Rdl.; Renten af de 1000 Rdl., som er under Stiftamtmandens og Biskoppens

Administration, anvendes til 12 fattige årlig i Hundstrup og Østerild Sogner. Renten af de 200 Rdl., som efter Fundatsen står i en Bondegård gives, 6 Rdl. til bemeldte Sognes fattige, og de øvrige 4 Rdl. henlægges til Skolehold³)

Fru Anne Søde efterlod sig en Formue på c. 175,000 Rigsdaler, dels i Penge og dels i Gods.

Der er opbevaret en Mængde Sagn og Fortællinger om ovennævnte Frue, der på mange Måder har været en mærkelig Kvinde. Der er ingen Tvivl om, at Anne Søde var en dygtig, evnerig og meget energisk Dame, der tog ivrig Del i sin Mands Foretagender; men hun har tillige været en stolt og herskesyg Natur, der vilde opad på Rangstigen. Hendes Samtid forstod hende ikke og kunde derfor ikke bedømme hende retfærdigt. Hendes jævnlige blandt Adelen var vel nærmest tilbøjelige til at betragte hende som en gerrig og blodtørstig Kvinde, der vilde trænge sig ind alle Vegne. - Et Liv, som det, der desværre ofte levedes i Datidens højere Samfundslag, hvor det kun kom an på "at leve" og "nyde", og som derfor også ofte endte med økonomisk Ruin, var alt for tomt og indholdsløst for hendes rastløse Ånd. - Bønderne kunde selvfølgelig ikke forstå, at en Kvinde kunde udfolde så stor en Virksomhed og opnå så betydelige Resultater, for dem kom hun snart til at stå som en Person, der i særlig Grad havde med overnaturlige Magter at gøre, og hun blev efterhånden omgivet af en Mystik, der nu ikke er til at udrede og gennemskue.

Inden vi slutter denne Skildring om Berregård og Anne Søde, vil vi dog nævne et synligt Minde, de har efterladt sig. På Prædikestolen i Hunstrup Kirke læses følgende:

Enevold Nielsøn til Kiolbygård. og Anna Søde til frøslev. gård for ærede Denne Prædiche stool, til Hunstrup Kirche, År 1693.

Anne Søde havde to Børn i sit første Ægteskab, Sønnen Søfren Lugge, der blev Sognepræst i Holstebro, og Datteren Ingeborg Catrine Lugge, der blev gift med Hr. Diderich Braés til Kokkedal.

I sit Ægteskab med Berregård havde hun to Sønner Kristian og Frederick Berregård.

Kristian Berregård blev f. d. 26de Oktober 1683 i Thisted og studerede Jura ligesom Faderen. I en ung Alder blev han Assessor i Hof- og Stadsretten og 1703 Viceborgmester i København, en Stilling, han beklædte i 13 År. Ved Faderens Død 1731 overtog han Kølbygård og Vesløsgård, og Året efter købte han Herregården Borreby ved Skelskør for 33,000 Rigsdaler. 1734 udnævntes han til Amtmand over Korsør og Antvorskov Amter og beklædte denne Stilling til 1741. Han døde 1750 og bar da Titel at Konferentsråd. Kristian Berregård var gift med Jytte Worm (f. 1685, d. 1741), Datter at Historikeren Justitiarius Villum Worm. Ved hendes Død trak han sig altså tilbage fra sin offentlige Virksomhed, og det ser ud til, at han nu i særlig Grad har helliget sig sine private Sager; thi samme År henlagde han Vesløsgård

³ Om de berregårdske Legater se for øvrigt i M. Åberg: "Anna Søde" i Historisk Årbog for 1910.

under Stamhuset, ligesom han også foretog adskillige Forbedringer ved Borreby.

Det er tvivlsomt, om Kr. Berregård nogen Sinde til Stadighed havde Ophold på Kølbygård. Sine sidste År levede han på Borreby, medens han var Amtmand boede han på Antvorskov, hvor han døde, og i sine yngre År var han i København, hvor han ejede flere Bygninger. Under den store Ildebrand i København 1728 brændte en af hans Ejendomme. Herom citeres efter Aug. Fjelstrup: Borreby og dets Ejere:

”I Efteråret 1728, da den berygtede Ildebrand ødelagde mere end to Femtedele af København, ejede daværende Etatsråd og Borgmester Kristian Berregård en stor, grundmuret Ejendom i Snaregade, der hvor det nu er Assistenthus ligger. For muligvis at redde den store Bygning og standse Ildens Fremgang nedrev man nogle omliggende Småhuse og anbragte Krudtfade i et Hus, som lå lige overfor og allerede var i Brand. Det lykkedes imidlertid ikke at sprænge det i rette Tid, da man ”havde glemt at anlægge en brændende Lunt derhos”, og, da Eksplosionen endelig kom, var Berregårds Hus i Flamme og stod ikke til at redde”.

Kristian Berregård ligger begravet under det berregårdske Gravkapel i Thisted Kirke.

Den yngre Broder Frederick Berregård blev født 1685. Han uddannede sig som Officer og opnåede også at blive Oberstløjtnant, men gik derpå ud af Tjenesten og købte umiddelbart før sin Død (1724) Ørslevkloster i Fjands Herred. Han var to Gange gift, første Gang med Birgitte Charlotte Sofia Elisabeth Baronesse Holck, og anden Gang med Fru Marie Lasson, der overlevede ham i mange År.

Frederick Berregård ligger begravet i Ørslev Kirke, hvor han havde en Familiebegravelse, men den er nu ødelagt.

Villum Berreguard, Søn af Kr. Berregård, var den af Slægten, der nåede højst på Rangstigen. Han blev født d. 2den Januar 1717 og studerede som sine Fædre Retsvidenskab. I en Alder af 19 År blev han Hofjunker hos Kristian d. Sjette, og han forblev i hele sit Liv at stå Hoffet nær. 1739, altså i en Alder af 22 År, tog han sit første Trin på Rangstigen, idet han dette År blev udnævnt til Justitsråd, og et Par År efter arvede han Embedet som Amtmand i Korsør og Antvorskov Amter efter sin Fader. I kort Tid gennemgik han nu de forskellige Grader på Rangstigen: Etatsråd blev han 1745, Konferensråd og Kammerherre 1749 og Gehejmeråd 1761. Han blev tillige benådet med flere Ordener og opnåede tilsidst at blive dekoreret med Storkorset af Dannebrog.

Af offentlige Hverv og Embeder beklædte Villum Berregård følgende: Efter at være fratruddet som Amtmand, blev han 1751 Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet, 1753 blev han Tilforordnet i Højesteret, 1761 1ste Kommissarius i Ekstraskattekommissionen og endelig 1769 Justitiarius i Højesteret. Samme År d. 1ste Dec. døde han, kun 52 År gammel.

Man vil måske forbavses over, at en Mand i så kort Tid og i så forholdsvis ung en Alder kunde nå til de allerhøjeste Stillinger i vort Samfund; men vi må huske, at han hørte til en meget rig Adel, der havde den enevældige Konge at takke for dens Ophøjelse; og Hofgunst kunde i hine Tider i meget kort Tid bringe en Mand op i Højden (Tænk på Griffenfeld). Men der er jo heller ingen Tvivl om, at Excellencen Berregård har været en meget dygtig og begavet Mand, en værdig Sønnesøn at den berømte ”Frue til Kølbygård”.

Villum Berregård blev gift d. 27de Novbr. 1749 med Beata Antonia Augusta, Rigsgravinde af Reuss-Plauen (f. 6te April 1723, d. 19. Novbr. 1797), en Datter af tysk Rigs greve Henrik XXIII af Reus. Såvel Berregård som Hustru ligger begravet i Familiebegravelsen i Thisted Kirke.

Efter Faderens Død havde Berregård 1750 arvet Stamhuset Kølbygård samt Borreby. Til selve Hovedgården Kølbygård hørte: 34 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hrtk. Hovedgårdstakst, 354 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. Hrtk. Bøndergods, 13 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. Hrtk. Mølleskyld og 198 Tdr. Hrtk. i Tiender. Hans Virksomhed førte imidlertid med sig, at han måtte opholde sig borte fra sine Godser, hvis Drift jo så måtte overlades til Forvalteren eller Ladefogden; men han holdt dog nok af at holde sine Gårde i en så komfortabel Stand, at de til enhver Tid kunde beboes af såvel ham selv som hans højbarne Frue. På Borreby foretog han omfattende Restaurationer, Haven blev holdt i fransk Stil, den gamle Vindebro blev erstattet af en smuk Stenbro, og 1766 lod han Kølbygårds Hovedbygning fuldstændig ombygge.

Efter Villum Berregårds Død gik såvel Stamhuset Kølbygård som Borreby over til Sønnen Frederik. En anden Søn Henrik, der døde som Barn 1757, er bisat i det berregårdske Gravkapel i Magleby Kirke ved Siden af Bedstemoderen.

Frederik Berregård er født 1750. Han gik Militærvejen og blev allerede 1772 Ritmester ved Dragonerne. Sidstnævnte År fik han efter Ansøgning sin Afsked. Grunden til, at han så tidlig trak sig ud af Tjenesten, skal være følgende: Den 28de April 1772 blev Greverne Struense og Brandt henrettede. Frederik Berregård var bleven udkommanderet med en Afdeling Dragoner for at slå Kreds om Skafottet og således overvære Henrettelsen, hvilken Ordre han nægtede at adlyde, da han var Fætter til Brandt. En sådan Respektstridighed måtte naturligvis efterfølges af en Afskedsbegæring. Senere Magthavere har måske indset, at man handlede urigtigt mod den unge Ritmester, thi han opnåede at blive udnævnt til Kammerherre.

Det ser ud, som om Berregårdsslægten har nået sit Kulminationspunkt og nu er i Færd med at dale. Kraften og Energien, der i så høj Grad prægede de enkelte Personer, har skudt sine frodigste Blomster, og det sygelige i Slægten gør sig stærkere gældende. Frederik Berregård er mærket af Slægtens Sygelighed; men man får Indtrykket af, at han ikke i særlig Grad er

i Besiddelse at dens store Viljekraft. I hvert Tilfælde står han langt tilbage for sin store Fader.

Med Slægtens Sygdom tænker jeg på Hallucinationer (Sansbedrag), der gjorde sig stærkt gældende hos flere af dens Medlemmer; de kunde ses dobbelt og ligeledes se sig selv dobbelt. Om Fr. Berregård fortælles det, at han så hyppigt var Genstand for dette Sansbedrag, at han tilsidst ikke agtede det stort. Sligt er muligt, men det kan heller ikke undre, om en sådan Sjælsabnormitet har virket nedbrydende. Hertil kommer, at denne sidste Ejer af Stamhuset oplevede store Sorger i sit Familieliv. Hans første Hustru, Sofie Antonette Augusta Sehested, døde 1787 af Kopper tillige med to Småbørn, og hans andet Ægteskab blev ulykkeligt. Hans anden Hustru Ida Vilhelmine Sehested, en Søster til hans første Hustru, var født 1766, de blev separerede 1801, og hun døde først 1839.

Det er forståeligt, om den hårdtprøvede Herremand tidlig følte sig træt og ønskede at komme til at leve et så stille og tilbagetrukkent Liv som muligt, og 1797 fik han da efter indgivet Ansøgning Lov til at ophæve Stamhuset mod at substituere det med en Fideikommiskapital. Størrelsen var den Gang 780 Tdr. Hartk. af alle Slags.

Nu var Godset altså fri Ejendom, og hvad Fædrene havde samlet, blev nu adspredt. 1804 solgte Berregård Vesløsgård (24, 18 og 141 Tdr. Hrtk. af alle Slags) til Agent Chr. Qvist m. fl. for 40,000 Rigsdaler, og samme År solgtes Kølbygård med Tiender og Gods (27, 130 og 143 Tdr. Hrtk.) til Chr. Overgård, der forhen havde været Forvalter på Vesløsgård, for 63,000 Rdl. - Skødet er skrevet d. 24de Juni 1804. -

Man vil lægge Mærke til, at Hartkornet er dalet betydelig siden Stamhusets Ophævelse, Årsagen hertil er, at der i den mellemliggende Tid er bortsolgt en Mængde Bøndergods.

Frederik Berregård forlod nu sin Fædrengård og tog Bolig i Slagelse. Han døde pludselig d. 31te December 1805 på Gothersgade i København og ligger begravet i St. Michaelis Kirke i Slagelse. Hans første Hustru ligger begravet i Gravkapellet i Thisted Kirke.

Vi vil her slutte Skildringen af Berregårdsslægten, der i sin Tid udfoldede så betydelig en Virksomhed, og hvis Minde vil leve længe i Egnen, hvor Fædrengården lå.

Christian Overgård ejede Kølbygård i to År. Han havde, som nævnt, været Forvalter på Vesløsgård, og når han købte Kølbygård, var det selvfølgelig fordi han så, at der kunde tjenes Penge ved at afhænde Bøndergodset, og der gik da også i den Tid, han ejede Godset, megen Jord fra Fæste over til Selveje.

Når Overgård efter så kort Tids Forløb solgte Kølbygård, kan det have to Årsager: Han blev budt særdeles godt for den. - Han fik 25,000 Rdl. mere

for den, end han havde givet, og han frygtede måske for andre Tider. - Vi må her lægge Mærke til, at vi er i en Periode, hvor Landejendomme steg hurtigt som Følge af de høje Kornpriser. I Europa rasede Napoleonskrigen, men i Danmark havde vi Fred fra 1801 til 1807, og vort Landbrug oplevede her nogle gode År. Men det ligger også nær at slutte, at Overgårds Helbred ikke har været stærkt, og at han af den Grund har ønsket en roligere Tilværelse; han døde nemlig Året efter, han havde solgt Godset, 1807 i Ålborg. Chr. Overgård skal have været en godhjertet Mand, hvorfor der også var betroet ham flere Tillidshverv.

Det var to på hin Tid meget kendte Ejendomshandlere, Brødrene Schönau (eller Skønau, som de kaldte sig), der d. 25. Juni 1806 fik Skøde på Kølbygård med Tiender og Gods. Størrelsen i Hartkorn var da følgende: Hovedgården 26 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb., Bøndergods 101 Tdr. 0 Skp. 3 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb., Mølleskyld 10 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 2 Alb., Hunstrup Kirketiende 28 Tdr., Østerild Kirketiende 38 Tdr., Hjardemål Kirketiende 32 Tdr. Salgssummen var 88,000 Rdl.

Frederik Christian Schönau var født i København 1773 og Søn af Joh. Fr. Schönau, der senere blev Postmester i Hobro. Han tog Studentereksamen fra Viborg Skole 1791 og var derefter i 5 År Lærer ved samme Skole samtidig med, at han fortsatte sine egne Studier. 1797 blev han juridisk Kandidat og fik Året efter Beskikkelse som Overprokurator i Viborg. 1802 blev han Byfoged i Lemvig samt Herredsfoged i Skodborg og Vandfuld Herreder. Schönau beskæftigede sig meget med Ejendomshandler og var til forskellige Tider Ene- eller Medejer af betydeligt Jordegods, således Ryssensten, Rammegård, Nissumbol, Nørre Holmegård m. v. Hvad der især interesserede ham var Opdyrkningen af rå Jorder, hvorpå han byggede Ejendomme, som han i Reglen kaldte op efter sine Døtre: Sofielyst, Emililyst, Nikolinesgård o.s.v. Ligeledes søgte han ved sit Eksempel at vække Interesse for Træplantning, Havedyrkning, Dræning o.l. Som Embedsmand viste han særlig Omhu for Vejvæsenet.

Den 26de Maj 1800 blev han gift med Sofie Petrine v. Schaumburg, Datter af Generalkrigskommissær Heinrich Leopold v. Schaumburg i Viborg. F. C. Schönau døde d. 28de December 1829 i Lemvig.

Under Søkrigen med England (1807-14) var han Chef over Kystmilitisen og fik Titel af Kaptajn.

Nikolaj Schönau, Broder til ovennævnte, var født i København 1780 og studerede i sin Ungdom Jura. Efter endt Studium blev han Fuldmægtig i Skodborg og Vandfuld Herreder (antagelig hos Broderen i Lemvig) og blev snart en ivrig Ejendomskommissionær. Kort efter Århundredskiftet blev han gift med Vilhelmine Marie Kirstine Warelmann, Datter af Birkeskriver ved Ryssensten Birk Amt Peter Warelmann. N. Schönau var til Tider Ejer af flere større Ejendomme, og 1806 købte han i

Fællesskab med Broderen Kølbygård, hvor han blev boende til 1816, da han med sin Familie rejste til Thisted, hvor han ifølge Hillerslev Herreds Tingbog har haft en Købmandsforretning. Efter 1821, hvilket År Svigerfaderen døde, har han atter taget Ophold på Kølbygård, som han nu var Arving til. Schönau havde 5 Børn, af hvilke Datteren Mette Marie Conradine S. 1829 i en Alder af 21 År blev gift med Proprietær Thomas Brun, Ryberggård i Vellinge Sogn ved Ringkøbing, med hvem hun stiftede et smukt Hjem. En anden Datter, Christine S., blev 1832 i en Alder af 22 År gift med Hr. Andreas Springborg til Bromølle.

Brødrene Schönau ejede Kølbygård i to År, i hvilken Tid de solgte rask væk af Bøndergodset. Den 24de Juni 1808 solgte de den til Birkeskriver Arnt P. Warelmann for 33,225 Rdl. Selv om der er bortsolgt meget Gods, vidner nævnte Pris dog om, at Ejendomspriserne nu er i stærkt Dalen. 1807 var Danmark jo kommen i Krig med England, og vore Næringsveje var hårdt betrængte.

Arnth Peter Warelmann blev født 1751. Hans Ungdom kender vi ikke noget til; men 1777 fik han Sukcessionsret til Birkeskriverjentenesten ved Ryssensten Birk. Han giftede sig i Bøvling Sogn med Mette Marie Johansdatter Conradi.

Warelmann interesserede sig meget for Handel med Landejendomme og ejede dels ene, dels i Kompagni med andre i længere eller kortere Tider flere Gårde. Han har således ejet Vestergård i Vandborg Sogn og senere Rammegård, som han 1808 købte af Kammerherre P. S. Fønss for 18,000 Rdl. og samme År solgte til Byfoged F. C. Schönau, Lemvig, for 36,000 Rdl.

Warelmann døde på Kølbygård den 15. Oktober 1821 og ligger begravet på Hunstrup Kirkegård, man kan dog ikke påvise Stedet; Gården blev nu styret af Enken og Svigersønnen N. Schönau. Herom beretter følgende Uddrag af Hunstrup Kirkebog:

I Året 1821 d. 15. Oktober afgang ved Døden på Kølbygård og samme År d. 25. Oktober blev begravet på Hunstrup Kirkegård Hr. Proprietær Birkeskriver ved Ryssensten Birk Arnth Peter Warelmann 70 År gammel. Bemeldte Arnth Peter Warelmann var Ejer af Kølbygård og Hunstrup Kirke m. m. Som retmæssige og ene lovlige Arvinger til hans Ejendomme og Efterladenskaber efterlader han sin Enke Madam Mette Marie Warelmann f. Conradi og én eneste Datter af deres Ægteskab Madam Vilhelmine Marie Kirstine Warelmann, hvilke begge leve og bor på Kølbygård i Hunstrup Sogn, og lever den sidstnævnte eneste Datter og Livsarving Madam Vilhelmine Marie Kirstine Warelmann i Ægteskab med Hr. Proprietær og Ejendomskommissionær Nicolaj Schönau, som bor på Kølbygård og følgelig som den afdødes Søn tillige med Enken Mdm. Warelmann er eneberechtiget til den afdødes Efterladenskaber, ejer og besidder disse.

Det tilføjes, at disse Ægtefolk, Hr. Arnth Peter Warelmann og Hustru efterlevende Enke Madam Mette Marie Warelmann f. Conradi har i deres Ægteskab kun haft en eneste Datter Madam Vilhelmine Marie Warelmann, gift med Hr. Schönau, og ingen andre Børn enten Sønner eller Døtre, følgelig ej heller Børnebørn, hvilket herved under Embedsord attesteres.

Hundstrup Præstegård, d. 9. Marts 1823.

D. C. Prior, Sognepræst.

Den 27. Oktober 1831 døde Enkemadam Warelmann på Kølbygård i en Alder af 82 År.

Den 12. Juli 1833 solgte N. Schönau Kølbygård med Tiender og Gods til Proprietær Hans Schou til Abildgård (Grurup) for 19,500 Rdl. Størrelsen i Hartkorn er nu: Hovedgårdstakst 25 Tdr. 2 Skp. 0 Fdk. 1 $\frac{1}{4}$ Alb., Bondeskyld 2 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 $\frac{1}{4}$ Alb. samt Hunstrup Kirketiende 28 Tdr.

Alt Bøndergodset er nu næsten solgt; men Gården er også dalet meget i Pris, skønt Landbrugskrisen, der fulgte efter Napoleonskrigene, nu må betragtes som endt.

Hans Schou boede i en længere Årrække på Kølbygård. Jeg kender intet til hans Ungdom, men vistnok 1821 blev han Forvalter hos Hr. Laurs Toft Jørgensens Enke Johanne Marie Høyer på Abildgård i Grurup Sogn i Thy, og 1824 ægtede han hende.

Gamle Folk her på Egnen kan mindes Hans Schou; han skal have været en streng Herremand, der ikke var bange for at bruge Stokken til sine Folk. Således fortælles om ham: En Dag kom han om i Møddingen, hvor et Par Karle stod og læssede Gødning. Da den ene Karl tilsyneladende bestilte for lidt, bød Schou ham rappe sig noget mere, og da Karlen hertil svarede, at han ikke kunde "komme til", trak Herremanden ham et Par forsvarlige Rap over Rygstykkerne med Stokken, idet han udbrød: "Jeg skal prøve at hjælpe dig til mere Plads!" Det hjalp nok også straks "på Pladsen".

Han skal også til en fremmed, der udtalte sig om, hvor vanskeligt det måtte være at holde Styr på så mange Folk, have sagt: "Så længe der er Kæppe at skære i min Have, skal jeg nok få Karlene til at lystre. Men forøvrigt skal Proprietær Schou have været en dygtig Landmand, så Gården var i en god Drift, da den d. 30. November 1848 tilskødedes P. F. Lange for en Købesum af 65,000 Rdl. Gården var nu skyldsats for 25 Tdr. 2 Skp. 0 Fdk. 1 $\frac{1}{4}$ Alb. Hrtk. foruden Hunstrup Kirketiende.

Om Hans Schous Familieforhold udviser Hunstrup Kirkebog kun, at Laurentze Toft Jørgensen, f. d. ¹⁴/₁₁ 1819, Stifdatter af Proprietær H. Schou til Kølbygård, blev konfirmeret i Hunstrup Kirke 1835. Det ser ud til, at Schou ikke selv har haft Børn.

Peter Ferdinand Lange, som i Efteråret 1848 flyttede til Kølbygård, stammede fra Øster Hanherred. Moderen, Enkefru H. E. Lange, boede på Sønder Skovsgård hos en Søn, en anden Søn var Forvalter på Kokkedal. Forøvrigt kender jeg ikke meget til Hr. Lange. Gamle Folk, der har kendt ham, giver ham et godt Lov; han var en stiltfærdig og fredelig Mand, men man mener ikke, han var en særlig dygtig Landmand, hvorfor det også gik tilbage for ham. Proprietær Lange var gift med Ida Vilhelmi f. Blom. Medens de boede på Kølbygård blev de velsignet med tre Børn: Charles Adolf Lange f. 1848, Ida Lange f. 1850 og Emilie Henriette Cathrine Lange f. 1852.

I Begyndelsen af 1857 solgte Lange Kølbygård: 29 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2 $\frac{1}{4}$ Alb. Hrtk. til Proprietær A.

Karell for 83,000 Rdl. - Skødet er skrevet d. 9. Jan. 1857.

Adolf Carl Johan Karll var en indvandret Tysker, der efter Sigende egentlig ikke var Landmand; men han var en interesseret Mand, og han kom efterhånden ret godt ind i Landvæsenet, så han nok klarede sig godt på Kølbygård. Karll var en stor Sportsmand, der navnlig holdt meget af at fare hen over Marker, Grøfter og Gærder på Ryggen af sin raske Væddeløbshest. Der skulde nok en antagelig Forhindring til at standse den dristige Rytter, og mange er de Fortællinger, der lever i Folkemunde, om hans forvovne Rideture. Men Krukken går så længe til Vands, at den kommer hankeløs hjem: En skønne Dag styrtede Hesten med Herremanden, der knækkede nogle Sideben og nok i Fremtiden var ikke så lidt mere forsigtig, end han forhen havde været.

Der er for Resten delte Meninger med Hensyn til Karlls uheldige Ridetur. Nogle mener, at Hesten styrtede over en bred Grøft, andre at den snublede over en af Jagthundene, der havde indhentet en anskudt Hare. Proprietær Karll var nemlig også en ivrig Jæger og holdt i den Anledning en flok fine Racehunde, dygtige Løbere, der om Natten skal have haft deres Tilhold i et Rum under Hovedtrappen ud til Gården.

Om Hr. Karlls Dygtighed som Rytter fortælles følgende Træk: En Middag, just som Folkene var i Færd med at gå til Bords, steg Herremanden til Hest for at ride til Thisted. Forkarlen spurgte ham da om, hvilket Arbejde, der skulde udføres om Eftermiddagen. Karll svarede: "Jeg er her tilbage, før I er færdige med Middagsmaden!" og dermed forsvandt han gennem Porten. Og han kom tilbage, før Folkene gik "fra Bordet", skønt der er over 1½ Mil til Thisted. - Han kunde ride til Thisted på 10 Minutter, men det gik jo også i susende Galop over Stok og Sten.

A. Karll havde med fra Tyskland en Karl, der hed Fritz Ballhorn. Han blev Kusk på Kølbygård og tjente der, så længe Karll ejede Gården. Fritz var altid kørende for sin Husbond, når denne var ude til Vogns, og de oplevede nok ikke så få Eventyr sammen. - En Dag var de kørende til Thisted i lukket Vogn. På Hjemvejen kneb det svært for Fritz, der efter Sigende langt fra var Afholdsmand, og det endte da også med, at de væltede i Dammen ved Ullerupgård. Det var ikke ene blide Ord, der flød over Karlls Læber, da han krøb ud ad Vogndøren; men - de havde jo været ude sammen før, og de var jo Landsmænd, så de fik da ved forenede Kræfter vognen på ret Køl og kom af Sted ad Kølbygård til.

Undertiden kunde den underlige Herremand hitte på pudsige, uskyldige Løjer. Således kørte han selv og Fritz en Dag gennem Østerild By med Blinkere på Seletøjet og fire Heste for Kareten, hvilket jo ikke er tilladt borgerlige Personer. Det

blev efter Sigende betydet den "flotte" Herremand, at sligt ikke måtte gentage sig.

Der var dog også andet og mere end Løjer i Proprietær Karll; han blev valgt til Sognerådsformand, hvilket kunde tyde på, at han har været en agtet og forstandig Mand. Ligeledes var han meget godgørende, og mange fattige Børn fra Egnen kom jævnlig til Herregården for at blive bespiste. At han, som der fortælles, kun gav sine Daglejere 25 Øre i Dagløn, er der ikke noget mærkeligt i; hvor mange Daglejere fik vel mere for 50 a 60 År siden.

Adolf Carl Johan Karll var født i Lauenborg d. 18de August 1822. Da han kom til Danmark, var han Ungkarl; men den 25de Juni 1867 giftede han sig med den endnu ikke 19-årige Frk. Frederikke Ingeborg Voerbeck f. d. 5te September 1848 på Herregården Qvistrup i Gimsing Sogn, hvor hendes Fader vist var Mejeribestyrer. Frk. Voerbeck var opdraget på Kølbygård hos en Broder, der var Mejeriforpagter, og hun var Tjenestepige på Gården, da hun blev forlovet med Hr. Karll.

Proprietær Karll og Hustru havde tre Børn: Agnes Charlotte Sofie Caroline Karll f. 1868, Erich Theodor Wilhelm Karll f. 1870 og Olga Wilhelmine Karll f. 1871.

Efter at have boet her i Danmark omtrent en Snes År solgte Karll 1875 Kølbygård med Tiender til Herredsfuldægtig H. R. Andersen, Løgstør, for 210,000 Kroner. Han rejste derpå med sin Familie tilbage til Tyskland, hvor han købte sig en mindre Gård. Hans Dødsår kendes ikke. Fru Karll rejste efter sin Mands Død til Danmark med sine Børn og bor nu (1917) i Stege.

Fritz Ballhorn fulgte ikke sin Herre til deres gamle Fædreland; han blev gift på Kølbygård og døde til sidst i Østerild, hvor Familien sad i små Kår.

Hans Rudolf Andersen blev født i Løgstør ^{22/5} 1832. Han studerede Jura og blev, efter at have taget juridisk Embedseksamen, 1854 Herredsfuldægtig i sin Fødeby, en Stilling han beklædte til 1877. Ved Siden af Kontorpladsen drev han en udstrakt Sagførervirksomhed og blev en velstillet Mand.

1868 blev Hr. Andersen gift med Frk. *Marie Elisabeth Birgitte* f. Nørgård (f. ^{30/7} 1843), en Datter af Proprietær J. Nørgård til Aggersborggård.

1875 købte Andersen Kølbygård, men først et Par År efter tog han Ophold på Gården. Han var egentlig ikke Landmand, men Fruen, der var en energisk og dygtig Kvinde, tog sig meget af Gårdens Drift både inde og ude. Herremanden var mest at træffe på Kontoret, og Egnens Folk søgte tidt Hjælp hos ham i vanskelige Sager.

H. R. Andersen døde d. 14de Juli 1894 hvorefter Enken sad for Gården og styrede den med Dygtighed i c. 20 År. Fru Andersen døde d. 15de August 1914 og ligger begravet på Hunstrup Kirkegård ved Siden af sin Mand. På Graven er rejst en mægtig Granitsten, der er fundet på Gårdens Mark.

H. R. Andersen og Frue havde 4 Sønner og 1 Datter, der nu arvede Kølbygård, men da ingen af

Arvingerne ønskede at overtage den, blev den, 1915, solgt til Thylands Udstykningsforening.

- - -

Som det fremgår af den foregående Skildring, hørte der i sin Tid betydeligt Bøndergods til Kølbygård, og her som andre Steder har Bønderne naturligvis måttet gøre Hoveriarbejde på Herregården. Dette Arbejde var en Pligt men ikke desto mindre ukærkomment, hvorfor det også ofte blev meget slet udført og bar såre ringe Frugter.

Hovedbveinene set fra Haven.

Det, det særlig kom an på for Hovbonden, var at få Tiden til at gå. Men Tiderne har forandret sig. - Nu drager Bønderne også ind på Herregårdsmarken, ikke for at trælle, men for at tage den i Besiddelse og gøre den mere frugtbringende. - I Slutningen af Året 1915 blev Kølbygård købt af Thylands Udstykningsforening, der kort efter holdt Auktion over Jorderne og Avlsbygningerne. Hovedbygningen og den store, smukke Have blev ikke solgt straks, da Foreningen gerne så denne sidste Levning af Herresædet bevaret mod fuldstændig Udslettelse. I Sommeren 1916 førtes Forhandlinger med de kirkelige Autoriteter, da der var Tale om at indrette Hovedbygningen til Præstebolig for Hunstrup-Østerild Pastorat; disse Forhandlinger førte imidlertid ikke til noget positivt Resultat, og henvend Jul samme År kunde man læse i de stedlige Blade, at Kølbygårds Hovedbygning med Park og Have, c. 10 Tdr. Bygsædeland, var solgt til Læge Kirk i Hadsund for 13,000 Kr. Læge Kirk var Medejer af Kølbygård, da Udstykningsforeningen købte hele Ejendommen.

Som Herregård er Kølbygårds Saga altså ude, og en Skildring er givet af den og dens Ejere gennem Tiderne. Da Kølbygård blev solgt til Udstykningsforeningen havde den et Tilliggende af 306 Tdr. Land og var skyldsæt for 25 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1½ Alb. Hartkorn. Købesummen var 220,000 Kr. Nu er Gården delt i 40 Parceller, hvoraf 27 er selvstændige Hjem, medens Resten er solgt som Tillæg til andre Ejendomme. Den største af Parcellerne (Hovedparcellen) er på 35 Tdr. 5 Skp. Land med 3 Tdr. 1 Skp. 0 Fdk. 2¼ Alb. Hartkorn. Forøvrigt varierer Parcellerne mellem 19 og 5½ Tdr. Ld., ganske enkelte er mindre. At der er

kommen en anden Værdi på Jorden, siden den er kommen på de mange Hænder, ses af følgende Tal: Ved Ejendomsskyldsvurderingen 1916, medens Udstykningsforeningen endnu arbejdede med Salget af Parceller, blev Gården vurderet til 170,000 Kr.; den 8. Januar 1917, da den efter Anfordring blev omvurderet, blev den vurderet til 341,000 Kroner.

Herregårdens Avlsbygninger er til Dels nedbrudte. - En Del af den gamle svære Lade og Staldene er dog istandsat og føjet ind som Led i en Nybygning. - Men den 150-årige Hovedbygning ligger endnu uberørt, og da såvel denne som den store Have er købt af Hr. H. R. Andersens Svigersøn Læge Kirk, Hadsund, vil denne sidste Rest af det gamle Herresæde sikkert blive bevaret for kommende Tider.

Kølbygårds Hovedbygning er opført af Conferentsråd Willum Berregård i to Stokværk, hvoraf den nederste er en Kælderetage. Fra Gården op til Stueetagen fører en svær Stentrappe med Jærnrækværk, og over Indgangsdøren på en Kvist findes det berregårdske og det reus-plauenske Våben samt Bogstaverne: W. B. - B. A. A. - G. R. v. Pl., hvilke skal sige: Willum Berregård - Beate Antonia Augusta - Grevinde af Reus Plauen.

Det berregårdske Våben har følgende S sammensætning:

Skjoldet er tværdelt ved en Bjælke, som er skaktavlet i tre Rader af Rødt og Sølv, øverste Felt blå, deri tre seksdodede Guld-Stjerner jævnsides; nederste Felt Sølv, hvori én på en grøn Høj stående hvid rødbenet Trane. På Hjælmen en seksodet Guld-Stjerne mellem to hvide ørnevinger.

Fra Haven fører en smuk Trappe op til en åben Veranda, hvorfra en Dør fører ind til den store Havesal; her findes to prægtige Marmorkaminer, over hvilke der forhen var opstillet to legemstore oliemalede Portrætter af Justitsråd Enevold Berregård og Frue Anne Søe. Disse Portrætter er nu fjernede og ført til København.

I den 70 Alen lange Bygning findes ialt henvend en Snes Værelser i Stueetagen; i flere af disse findes gamle Loftsmalerier af fransk Skole og sjældne Silketapeter fra den Tid, Bygningen blev opført. Et af Værelserne benævnes Himmerige, medens et andet har det afskrækkende Navn Helvede. Hvorfor sidstnævnte har fået dette Navn, vides ikke, men måske står det i Forbindelse med Sagnene, der fortæller, at Fru Anne Søe spøgede på Gården. Både dette og flere af de øvrige Værelser vidner om, at en Hovedreparation tiltrænges.

I Kælderetagen er en Mængde større og mindre Rum og Gange, der dels har været anvendt til Brænde-, Mad- og Drikkevarer af forskellig Slags, dels til Spise- og Opholdsrum for Tyendet. Indgangen findes under Hovedtrappen til Gården. Et Par interessante Trappeopgange fører fra øverste til nederste Etage.

Over Havedøren er indsat en Sandstensplade med en latinsk Indskrift, som i Oversættelse lyder:

”Til evigt Æreminde om Bedstefaderen Justitsråd Enevold Berregård, Grundlæggeren af dette Stamhus, på hans venlige

Befaling og for hans testamenterede Pengemidler har Willum Berregård, Ridder af D . . . o.s.v. taknemligt og beredvilligt opført denne Bygning 1766”

I den store Have er ikke få ældre Træer, og der findes også flere skønne Partier, men man kan nok se, at den trænger til en kyndig Hånd; hvis denne kommer, er der ingen Tvivl om, at Kølbygårds Have, som den ligger der med udmærket Læ for Vestenvinden og åben for Sol, kan blive en yndig Plet.

Og her i Haven med Udsigt mod den smukke, hvide Facade, der hist og her skjules af Træer og Blomsterbuske, og mod den skønne Trappeopgang, der garderes af Roser og Guldregn, tager vi Afsked med den gamle Herregård.

Til Udarbejdelsen af foranstående Skildring har jeg benyttet følgende Kilder:

Trap "Danmark". - Danmarks Adels Årbog 1884, 1891, 1896, 1902 og 1903. - Biografisk Leksikon. - Suhms Saml. II B. - Danske Adelsmænd I og II B. - Personalh. Tidsskrift. - Hist. Årb. f Thisted Amt 1910, 11, 12. - Danmarks Len og Lensmænd i d. 17de Årh. - Kancelliets Brevbøger. - Kronens Skøder. - Jydske Registranter. - Aug. Fjelstrup: Borreby og dets Ejere. - Hofm.: Saml. og Foundationer. - O. Nielsen: Skodborg og Vandfuld Herreder. - Hillerslev Herreds Tingbog. - Hunstrup Kirkebog. - Mundtlige Meddelelser.

Til sidst en Tak til nævnte Mænd. Partikulier A. Jensen, Hunstrup St., Pastor Rasmussen, Hunstrup, Amtsrådsmedlem A. Thøgersen, Kløv, og Lærer Hald, Thisted, for givne Oplysninger.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1917, side 3-42)